

ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИ БАРПО ЭТИШНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДОЛОГИК, НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Режа:

1. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти барпо этишининг илмий, методологик, назарий асослари.
2. Ривожланган Ғарб давлатларида фуқаролик жамияти барпо этишининг илмий-методологик, назарий асослари
4. Ривожланган Шарқ мамлакатлари ижтимоий-иқтисодий ҳаётини модернизациялашнинг илмий-методологик, назарий асослари

Жамият ижтимоий - сиёсий тараққиётининг икки катта турга ажратиб кўрсатиш мумкин.

1. Эволюцион (тажрижий) тараққиёт йўли. Сиёсий тараққиётнинг эволюцион тури ўз ичига сиёсий тараққиётнинг бир қанча шакллари қамраб олади ва ижобий моҳиятга эгадир.
2. Инқилобий (революцион) йўл. Тараққиётнинг инқилобий тури кўп ҳолларда салбий оқибатларга олиб келиши ҳамда у туфайли жамиятда кучли сиёсий инқирозлар, регресс ҳолатлари рўй беришини тажрибалар исботлаган.

Ўзбекистон Республикасида жаҳоннинг илғор тажрибаларини инобатга олган ҳолда, айни пайтда, жамиятимизнинг миллий негизларига таяниб сиёсий тараққиётнинг эволюцион йўли танлаб олинди ва бундай сиёсий тараққиёт заминини замонавий демократия ғоялари ташкил этди. Мазкур ғоя асосида Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятини барпо қилишнинг ўзига хос илмий ва амалий асослари шакллантирилди.

Республикамиз олдида ислохотларнинг дастлабки босқичидаёқ белгилаб олинган бир қатор вазифалар тараққиётнинг ўзига хос миллий моделини яратишни янада долзарб қилиб қўйган эди. Ушбу вазифалар қуйидаги муҳим жиҳатларни ўз ичига қамраб олди:

Ижтимоий-сиёсий соҳада: маъмурий-буйруқбозлик, авторитар тузум механизми ва тузилмаларидан қутилиш ҳамда давлат қурилишининг демократик, ҳуқуқий тамойил ва меъёрларига ўтиш, фуқаролик жамиятига ўтишнинг пойдеворини қуриш.

Ижтимоий-иқтисодий соҳада: инсоннинг ишлаб чиқариш воситаларидан бегоналашуvidан, режали-тақсимотчилик тизимидан воз кечиш ва кўп укладли иқтисодиётга ҳамда бозор муносабатларига ўтиш.

Маънавият соҳасида: ақидабозлик ва ўта сиёсатлаштирилган мафкура ҳукмронлигидан қутулиш, миллий маънавиятни шакллантириш.

Халқаро муносабатлар соҳасида: бутун дунё тараққиётидан ажралиб қолишдан, ўзни четга олишдан ва унга қарши туришдан воз кечиш, жаҳон ҳамжамиятига кириб бориш ва тенг ҳуқуқли ҳамкорликка йўл очиш.

Президентимиз И.А.Каримов таъкидлаганидек, 5 та асосий қоида Ўзбекистон давлат қурилиши ва иқтисодиётини ислоҳ қилиш дастурининг ўзагидир. Уларнинг моҳияти қуйидагича:

биринчидан, иқтисодий ислоҳотлар ҳеч қачон сиёсат ортида қолмаслиги керак, у бирор мафкурага бўйсундирилиши мумкин эмас. Бунинг маъноси шуки, иқтисодиёт сиёсатдан устун туриши керак. Ҳам ички, ҳам ташқи иқтисодий муносабатларни мафкурадан холи қилиш зарур; **иккинчидан**, давлат бош ислоҳотчи бўлиши лозим. У ислоҳотларнинг устувор йўналишларини белгилаб бериши, ўзгартиришлар сиёсатини ишлаб чиқиши ва уни изчиллик билан ўтказиши, жаҳолатпарастлар (ретроградлар) ва консерваторлар қаршилигини бартараф этиши шарт;

учинчидан, қонун, қонунларга риоя этиш устувор бўлиши лозим. Бунинг маъноси шуки, демократик йўл билан қабул қилинган янги Конституция ва қонунларни ҳеч истисносиз ҳамма ҳурмат қилиши ва уларга оғишмай риоя этиши лозим; *тўртинчидан*, аҳолининг демографик таркибини ҳисобга олган ҳолда кучли ижтимоий сиёсатни ўтказиш. Бозор муносабатларини жорий этиш билан бир вақтда аҳолини ижтимоий ҳимоялаш юзасидан олдиндан таъсирчан чоралар кўрилиши лозим. Бу бозор иқтисодиёти йўлидаги энг долзарб вазифа бўлиб келди ва бундан кейин ҳам шундай бўлиб қолади; *бешинчидан*, бозор иқтисодиётига ўтиш объектив иқтисодий қонунларнинг талабларини ҳисобга олган ҳолда, ўтмишдаги инқилобий сакрашларсиз, яъни эволюцион йўл билан, пухта ўйлаб, босқичма-босқич амалга оширилиши керак.

АҚШда фуқаролик жамиятининг дастлабки расмий институтлари диний уюшмалар, мактаблар ва турар жойи бўйича ҳавфсизлик ва тартибни таъминловчи ижтимоий гуруҳлар сифатида фаолият олиб борган. Ғарбий Европада эса бундан фарқли равишда фуқаролик жамияти институтлари иқтисодий соҳада ўз-ўзини намоён қилиб, бу янги ва эски типдаги, олдинги уюшмалар ва корпоратив бирлашмалар асосида ташкил топган мустақил бозор ташкилотлари сифатида фаолият юритган. Германияда фуқаролик жамияти институтларининг ўзига хос фаолияти гильдияда ўз аксини топиб, ўз вақтида ҳунарманд ва савдогарларнинг ўз-ўзини ҳимоя қилиш ва шаҳарларни бошқаришга ўзига хос таъсир ўтказишнинг дастлабки шакли сифатида қарор топган. Ўз навбатида Европанинг Флоренция, Падуюва бошқа шаҳарлари ўзини гильдия шаҳар(townsmen) сифатида шакллантирган

Ғарб мамлакатларида ҳамкорлик сиёсати асосида нотижорат секторининг жамиятни ривожлантиришга ҳиссаси эътироф этилади ундан сўнг эса томонларнинг умумий режалари ҳамда давлат ва жамоат бирлашмалари томонидан ҳамкорлик принципларини амалий механизмлардан фойдаланган ҳолда амалга ошириш бўйича аниқ чора тадбирлар режаси ишлаб чиқилади.

Шунинг учун ҳам бундай ҳамкорлик сиёсати одатда икки томоннинг биргаликдаги саъй-ҳаракатлари ва музокаралари натижаси мустаҳкамланиб борилади. Улар турли шаклларда намоён бўлади: икки томонлама расмий битимлар масалан, Буюк Британия давлати ва фуқаролик жамияти ўртасида тузилган шартномалар, ҳукумат томонидан давлат дастурлари сифатида қабул қилинадиган «де-факто» битимлари (Хорватия ҳамкорлик дастури) ёки Парламент (Эстония фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси) ёхуд томонларнинг мажбуриятлари ифода этилган бир томонлама баёнотлар (Венгриянинг фуқаролик жамиятига нисбатан давлат стратегияси) шаклида қабул қилиниши мумкин.

XX аср охири – XXI аср бошида жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi шароитида Европанинг қатор мамлакатлари ноҳукумат сектори билан ҳамкорликка оид ягона давлат сиёсатини ишлаб чиқиш бўйича тегишли чора-тадбирларни амалга оширди. Бу эса давлат ва ноҳукумат секторининг ижтимоий, ижтимоий-иқтисодий, гуманитар ривожланишга оид долзарб масалаларни ҳал этишдаги саъй-ҳаракатлари ва ресурсларини бирлаштиришга кенг имконият яратиб берди. Оқибатда эса фуқароларнинг сиёсий ҳаётдаги иштирокини фаоллаштириш, давлатни аҳолига айрим хизматларни кўрсатиш юкидан қисман озод қила оладиган ҳамкорликнинг механизмларини яратишга эришилди

Японияда фуқаролик жамиятини аниқ белгиларини намоён этувчи қарашлар асосан XIX асрнинг охирларидан бошлаб илгари сурилган.

Японияда фуқаролик жамияти институтлари фаолияти асосан 1960 йилдан бошлаб ривожланган бўлсада айнан 2006 йилдан бошлаб ривожланган Ғарб давлатларидан фарқ қиладиган ўзига хос фуқаролик жамияти моделини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилган.

Японияда ривожлантирилаётган фуқаролик жамияти онгли ва масъулиятли фаолият юритиш тамойилига асосланган. Шунингдек, давлат иқтисод (бозор)-фуқаролик жамияти модели устувор аҳамият касб этади. Японияда жойлардаги давлат ҳокимияти органлари ННТлар орасида ижтимоий аҳамиятга эга муаммоларни ҳал этишга қаратилган турли дастур ва лойиҳаларни эълон қилишни кўзда тутувчи танловларни ўтказиш ҳуқуқига эга.

Хитойда фуқаролик жамиятини ривожлантиришнинг ретроспектив хусусиятлари ва сиёсий ислоҳотлар тадрижи бу ҳудуда яшовчи инсонларни фуқаролик маданиятини шакллантиришда муҳим ўрин тутди. Бу ерда энг муҳим нарсаси шуки Хитойда фуқаролик жамияти тизимида "бозор" ва "ижтимоий" соҳани ўзаро алоқадорликда босқичма-босқич ривожланиши алоҳида аҳамият касб этади.

Хитойда давлат ва жамият ўртасидаги муносабатларни ривожлантириш асосан 1949 йилдан бошлаб асосий босқични босиб ўтган бўлсада, аввало фуқаролик жамияти институтларининг дастлабки тузилмалари фаолияти асосида Хитой маъмурий тизимини мустаҳкамлашга эътибор қаратилган. 1989 йилдан бошлаб Хитойда фуқаролик жамияти институтлари фаолияти кенг миқёсда ташкил этилган.